

Wskaźniki i ich podstawowe cechy

Definicja

Wskaźnik w swojej najprostszej definicji jest **zmienną**, która może przyjmować różne wartości.

Wskaźniki to także zmienne poddające się pomiarowi i pozostające w stałym związku z interesującymi nas cechami analizowanych obiektów czy stanów rzeczy (J. Górniak, K. Keller).

Komisja Europejska dodaje, że „wskaźnik może być zdefiniowany jako miara celu, który ma zostać osiągnięty, zaangażowanych zasobów, uzyskanego efektu, miernik jakości lub zmienna kontekstowa”.

Definicja

Wskaźniki często traktujemy jako wybraną **obserwację**, która jest odzwierciedleniem interesującej nas zmiennej. Samo ich istnienie, pojawienie się lub stopień intensywności stanowi przesłankę, że określona zmienna jest obecna.

Wskaźnikami mogą być: zdarzenia, stany rzeczy, zjawiska, fakty, procesy. Zazwyczaj są one łatwo obserwowalne a ich interpretacja psychologiczno-kulturowa jest stosunkowo uniwersalna.

Co możemy zmierzyć używając wskaźników?

Przedmiotem pomiaru z użyciem wskaźników mogą być:

- **Nakłady** (poniesione koszty: bezpośrednie i pośrednie, finansowe i rzeczowe);
- **Produkty** (efekty będące bezpośrednią konsekwencją wykonywania określonych działań, np. zrealizowane szkolenia, wypłacone stypendia czy dotacje);
- **Rezultaty** (cele osiągnięte w grupie docelowej, np. zdobyte kwalifikacje, zwiększona ilość usług publicznych);
- **Oddziaływania/wpływ** (efekty określające w jaki sposób zmienił się rozwój społeczny, został rozwiązany konkretny problem, np. zwiększenie kapitału ludzkiego, zmniejszenie wykluczenia społecznego).

Rodzaje wskaźników

Wskaźnik musi wyraźnie pokazywać związek pomiędzy właściwością zjawiska stanowiącego wskaźnik a wartością wskazywaną. Z tego względu charakter tego związku może być:

- **umowny** (związek opiera się tylko na doborze i zdefiniowaniu terminu, określającego wskazywaną właściwość);
- **rzeczowy** (związek może zostać poddany empirycznym badaniom, czyli wskaźnik i właściwość wskazywana są *obserwowalne*).

Ze względu na relację pomiędzy wskaźnikiem a *indicatum* (wskazana przez wskaźnik własność lub zjawisko) wskaźniki mogą być:

- **definicyjne** (relacja pomiędzy wskaźnikiem a *indicatum* ma charakter *umowny*);
- **rzeczowe** (relacja pomiędzy wskaźnikiem a *indicatum* podlega *empirycznej* kontroli);
- **empiryczne** (pomiędzy wskaźnikiem a *indicatum* występuje zależność *statystyczna*, *bezwyjątkowa*, *historyczna* bądź *uniwersalna* i jest ona możliwa do obserwacji);
- **inferencyjne** (relacja pomiędzy wskaźnikiem a *indicatum* jest definiowana w sposób *pośredni*, np. poprzez korelację statystyczną lub założenia teoretyczne).

Ze względu na budowę wskaźniki dzielą się na:

- **proste** – sumowanie, wartości procentowe, uśrednione, np. liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym w danej gminie;
- **złożone** – wskaźnik oparty na jednej zmiennej wiodącej uwzględniający kilka informacji, w szczególności z różnych poziomów agregacji, np. odsetek osób o niskich dochodach (60% mediany);
- **złożone indeksy** – wskaźniki złożone z wskaźników, np. indeks ubóstwa HPI uwzględniający cztery wskaźniki: prawdopodobieństwo przedwczesnej śmierci, procent funkcjonalnych analfabetów, stopa długotrwałego bezrobocia i odsetek ludności uzyskujących poniżej 50% mediany dochodów .

Przykłady

Wskaźniki używane są niemalże w każdej dyscyplinie naukowej i pełnią znaczącą rolę także w statystyce i demografii.

Przykładowe wskaźniki można znaleźć poniżej:

- Wskaźnik cen wybranych towarów i usług konsumpcyjnych
- Dochody na 1 mieszkańca
- Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie
- Wskaźnik jakości życia
- Wskaźnik inflacji
- Wskaźnik zatrudnienia
- Wskaźnik ubóstwa
- Wskaźnik wzrostu gospodarczego
- Wskaźnik płynności finansowej

Budowa wskaźnika

Najczęściej w celu pomiaru określonego zjawiska wykorzystuje się gotowe wskaźniki, jednak w niektórych dziedzinach nauki możliwe jest stworzenie wskaźnika „od nowa”, np. w *badaniach ewaluacyjnych*, które mierzą efektywność wdrożenia określonego programu społecznego bądź interwencji publicznej.

Etapy budowy wskaźników

Etap 1

Identyfikacja obszarów i problemów, które przyszły wskaźnik powinien ujmować;

Etap 2

Weryfikacja wskaźników z punktu widzenia ich praktycznego wykorzystania i dostępności danych;

Etap 3

Weryfikacja wskaźników z punktu widzenia ich statystycznej wiarygodności;

Etap 4

Badania pilotażowe wybranych wskaźników.

Cechy dobrych wskaźników

Prawidłowo dobrany wskaźnik działa na zasadzie SMART, czyli jest:

Specific	specyficzny
Measurable	mierzalny
Attainable	osiągalny
Relevant	istotny
Trackable	możliwy do śledzenia

Bibliografia

Babbie E. (2004), *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa,

Babbie E. (2008), *Podstawy badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa,

Górniak J., Keller K. (2008) *Rola systemów wskaźników w ewaluacji*, w: *Teoria i praktyka ewaluacji interwencji publicznych*, red. Olejniczak K. i in.

Urząd Statystyczny w Lublinie

ul. Stanisława Leszczyńskiego 48
20-068 Lublin

tel.: 81 533 20 51
e-mail: sekretariatUSlub@stat.gov.pl
lublin.stat.gov.pl